

тверджують факти та обставини вчинення народним депутатом України кримінального правопорушення. При цьому повідомлення про підозру народному депутату України повинно бути обґрунтовано таким ж достатніми доказами, як і подання Генерального прокурора України про надання згоди на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності.

Враховуючи те, що письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором (ч. 1 ст. 278 Кримінального процесуального кодексу України), а у випадку затримання особи — не пізніше двадцяти 24-х з моменту її затримання, а обов'язковою передумовою вручення Генеральним прокурором України (в. о. Генерального прокурора України) повідомлення про підозру народному депутату України є отримання згоди Верховної Ради України на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 482 Кримінального процесуального кодексу України), то можемо дійти висновку, якщо Верховною Радою України надано згоду на притягнення до кримінальної відповідальності народного депутата України, то Генеральний прокурор України (в. о. Генерального прокурора України) повинен негайно у цей же день не пізніше 24 годин скласти та вручити народному депутату України повідомлення про підозру, а у випадку неможливості такого вручення — у спосіб, передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України для вручення повідомлень (направлення поштою, електронною поштою, факсимільним зв'язком тощо).

Яновська О. Г.,

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
професор кафедри правосуддя, доктор юридичних наук, професор*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГАРАНТІЙ ЗАСАДИ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ

Відповідно до ст. 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Кожна людина, обвинувачена у вчиненні злочину, має право вважатися невинуватою доти, поки її винність не буде встановлена в законному порядку шляхом прилюдного судового розгляду, при якому дотримуються хоча б мінімальні встановлені вимоги справедливості судочинства. Це положення відтворюється в ст. 17 КПК. Ця норма закріплює одне з найважливіших положень демократичної, правової держави, що знайшло своє відображення у ст. 62 Конституції України, у п. 1 ст. 11 Загальної декларації прав людини, п. 2 ст. 6

Конвенції про захист прав і основних свобод людини (далі — Конвенція), п. 2 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, принципи 36 Зводу принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином, ч. 2 ст. 2 Кримінального кодексу України, — презумпцію невинуватості.

Право вважатися невинуватим є нормою звичайного міжнародного права: воно діє в будь-який час і за будь-яких обставин. Це право є основною складовою права на справедливе судочинство у кримінальних справах та верховенства права. Встановлення безпосередньо в Конституції України формули презумпції невинуватості та закріплення її в ст. 17 КПК як об'єктивного правового положення має найважливіше значення для захисту прав і законних інтересів осіб, що залучаються до орбіти кримінального судочинства, для слідчої і судової практики, впливає на законотворчий процес.

Закріплюючи принцип презумпції невинуватості, національне кримінальне процесуальне законодавство також визначає і процесуальні гарантії реалізації даного принципу. Ураховуючи змагальний характер кримінального судочинства можна визначити дві важливі складові механізму гарантування принципу презумпції невинуватості, якими є: 1) покладений на слідчого, прокурора обов'язок доказування обставин, передбачених ст. 91 КПК, та 2) право підозрюваного, обвинуваченого на захист від пред'явленого обвинувачення.

Відповідно до правової позиції Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ), презумпція невинуватості «покладає обов'язок доведення на сторону обвинувачення, гарантує, що жодна вина не може бути презюмована до тих пір, поки винність не була доведена поза всяких розумних сумнівів і забезпечує, щоб сумніви тлумачилися на користь обвинуваченого» (Барбера, Мессеґе і Хабард проти Іспанії (10590/83), (1988) § 77 [1]; Телфнер проти Австрії (33501/96), (2001) § 15 [2]).

ЄСПЛ зазначає, що право особи на презумпцію невинуватості та на вимогу несення стороною обвинувачення відповідальності за доказ тверджень проти такої особи є частиною загального поняття справедливого судового розгляду відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції. ЄСПЛ застерігає, що презумпція невинуватості може бути порушена не тільки суддею або судом, але також і іншими державними органами влади (Дактарас проти Литви (*Daktaras v. Lithuania*), п. 42 [3]; Петьов проти Болгарії (*Petyo Petkov v. Bulgaria*), п. 91 [4]). Пункт 2 ст. 6 Конвенції забороняє заяви державних посадових осіб про незавершених розслідуваннях кримінальних справ, які передумовлюють оцінку фактів компетентним судовим органом (Ісмоїлу та інші проти Росії (*Ismoilov and Others v. Russia*) [5]), п. 161; Буткевічіус проти Литви (*Butkevicius v. Lithuania*), п. 53 [6]).

Крім того, як вже було зазначено, презумпція невинуватості — об'єктивне правоположення. Це вимога закону, яка звернена до всіх грома-

дян, посадових осіб, державних і громадських організацій, до суспільної думки в цілому. Саме тому закон вимагає, що поводження з особою, вина якої у вчиненні кримінального правопорушення не встановлена обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, має відповідати поводженню з невинуватою особою.

У справі «Хужін та інші проти Росії» ЄСПЛ зазначав, що положення ч. 2 ст. 6 Конвенції (презумпція невинуватості) спрямоване на те, щоб забезпечити обвинувачену особу від порушень її права на справедливий суд упередженими твердженнями, що тісно пов'язані з розглядом її справи в суді [7]. Презумпція невинуватості є одним із елементів справедливого судового розгляду. Цей принцип забороняє формування передчасної позиції суду, яка б відображала думку про те, що особа, обвинувачена у вчиненні злочину, є винуватою ще до того, коли її вина буде доведена відповідно до закону. Суд чітко дотримується тієї позиції, що «презумпція невинуватості буде порушена у випадку, коли твердження посадової особи стосовно обвинуваченого відображає думку про те, що вона є винуватою, тоді як її вина не була попередньо доведена відповідно до закону».

Принцип презумпції невинуватості вимагає, *inter alia*, щоб при виконанні своїх обов'язків судді не починали розгляд з упередженістю про те, що обвинувачений скоїв відповідне правопорушення (Яносевиц проти Швеції (*Janosevic v. Sweden*), п. 97 [8]).

ЄСПЛ з цього приводу однозначно висловився, що, якщо в контексті подальших судових розглядів виникає питання про можливість застосування пункту 2 статті 6 (презумпція невинуватості), потрібно «встановити зв'язок між завершеним і подальшим кримінальним судочинством. Такий зв'язок, ймовірно, є, наприклад, у разі, коли подальша процедура вимагає вивчення результатів попередніх судових розглядів, зокрема, коли суд зобов'язаний аналізувати рішення у кримінальній справі; брати участь у перегляді або оцінці доказів у кримінальній справі; оцінювати участь заявника в деяких або всіх подіях, що призвели до кримінального обвинувачення, або коментувати існуючі вказівки на можливу вину заявника» (Аллен проти Сполученого Королівства [БП] (*Allen v. the United Kingdom [GC]*), п. 104) [9].

Викладене дозволяє констатувати значну небезпеку порушення принципу презумпції невинуватості по відношенню до підозрюваних осіб, щодо яких виділені матеріали досудового розслідування в окреме кримінальне провадження, але які зазначаються як співучасники скоєння кримінального правопорушення в обвинувальному акті направлено до суду кримінального провадження. Адже, здійснивши судовий розгляд кримінального провадження в межах обвинувального акту, суд постановить судові рішення, зміст якого буде мати преюдиціальне значення для всіх подальших судових розглядів. Таке рішення буде створювати вплив на суд при подальшому судовому розгляді кримінальних

провадження по відношенню до зазначених підозрюваних осіб, що безумовно буде порушувати їх право на справедливий суд упередженими твердженнями, що тісно пов'язані з розглядом їх справ в суді.

Література

1. Барбера, Мессере і Хабард проти Іспанії: рішення ЄСПЛ № (10590/83), (1988). — Barberà, Messegue and Jabardo v. Spain, 6 December 1988, Series A no. 146.
2. Телфнер проти Австрії: рішення ЄСПЛ № 33501/96, (2001) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rrpoi.narod.ru/echr/another_2/telfner.htm.
3. Дактарас проти Литви (Daktaras v. Lithuania): рішення ЄСПЛ від 11.01.2000 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5987>.
4. Петьо Петков проти Болгарії (Petyo Petkov v. Bulgaria): рішення ЄСПЛ від 07.01.2010 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-156872>.
5. Ісмоїлу та інші проти Росії (Ismoilov and Others v. Russia): рішення ЄСПЛ від 24.04.2008 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-86086>.
6. Буткевічіус проти Литви (Butkevicius v. Lithuania): рішення ЄСПЛ від 26.03.2002 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60344>.
7. Хужін та інші проти Росії: рішення ЄСПЛ 2008 р. Переклад В. Добрянської [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nedialaw.kiev.ua/zmisud/ecourt/214>.
8. Яносевич против Швеції (Janosevic v. Sweden): рішення ЄСПЛ від 23.07.2002 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60628>.
9. Аллен проти Сполученого Королівства [БП] (Allen v. the United Kingdom [GC]): рішення ЄСПЛ від 12.07.2013 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-122859>.